

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

קבל אחריות בכתובה על "תוספתא דא"
והיו בה שתי תוספות, האחת על עיקר הכתובה, והשניה על הנדוניא

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 701-סא

נושא הדיון

כתובה שהתחייב בה החתן עיקר כתובה מאתים זוז, תוספת על הכתובה בסך \$18,000, נדוניא ששוערה בסך מאה זקוקים, ועוד תוספת כנגדה בסך מאה זקוקים אחרים. בקבלת האחריות קבל עליו החתן אחריות על הכתובה, הנדוניא ו"התוספת" - בלשון יחיד - "תוספתא דא". השאלה היא האם לשון זה כולל את שתי התוספות הנפרדות שבכתובה, או שאין משמעו אלא על אחת מהתוספות, ואז השאלה על איזה מהן, האם על הנדוניא, שהיא כתובה בסמוך לה, או על עיקר הכתובה. ומה דין התוספת שאינה כלולה באחריות המפורשת, האם אומרים עליה "אחריות ט"ס היא" או לאו.

השאלות לדיון

- האם באחריות הכתובה לגבות ממשועבדים מחוייב גם כשלא כתב, דאחריות ט"ס, ומה הדין כשכן כתב אחריות בשטר, אבל רק על חלק מההתחייבות הכלולה בו, האם אומרים אחריות ט"ס על שאר ההתחייבויות שלא קבל עליהן אחריות.
- לא היו לו כיסוי בשעה שהתחייב על כל הסכומים שהתחייב בכתובה, האם מועילה האחריות שמקבל על עצמו גם על נכסים וכספים שיקבל בעתיד.
- כתב לה כתובה והאחריות לגבותה ממשועבדים לא כללה חלק ממנה, האם מותר להשהותה.
- כתב אחריות על התוספת בלשון יחיד, "ותוספתא דא", האם כלול בזה גם התוספת על עיקר הכתובה וגם התוספת על הנדוניא.

תשובה

- מקור ההלכה שכותב הצעל אחריות על הכתובה הוא בגמ' כתובות פז ב: אמר רב יהודה בראשונה

היו כותבין לבתולה מאתים ולא למנה מנה - ולא היו משעבדים נכסיהן לאחריות הכתובה (רש"י) - והיו מזקינין ולא היו נושאין נשים - שלא היו רואות לינשא להם, אמרו לכשימות או יגרש לא נמלא לגבות כלום שהיורשין ילניעו מעות של ירושה (רש"י. ועיי' תוס' שם שפ"י בע"א) - עד שזא שמעון בן שטח ותיקן כל נכסיו אחראין לכתובתה.

ובמשנה שם נא א': לא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתיך, חייב שהיא תנאי צי"ד. ובגמ' שם אתאן לר' יהודה דאמר אחריות טעות סופר הוא, דאי רבי מאיר האמר אחריות לאו ט"ס הוא וכו'. ופרש"י אחראין לכתובתיך חייב, שנשתעבדו נכסיו, וקס"ד נשתעבדו בכל דין שעבוד כאילו נכתב בתוך השטר ואם ימכור נכסיו תטרוף לקוחות. אתאן לר' יהודה דאמר שטר שלא נכתב בו אחריות לא מדעת המלוה נעשה אלא סופר טעה והרי הוא כמי שנכתב וטורף מן המשועבדים. ובמסקנת הגמ': אצ"א ר"מ, מאי חייב דקתני מן המחוררין. ופרש"י אם יש נכסים בני חורין אלל החייב נגבין, ואם לאו אין נגבין מן המשועבדין.

להלכה פסק הרמב"ם אישות פט"ז ה"י: ועוד תקנו חכמים שיהיו כל נכסי הצעל אחראין וערבאין לכתובה אפי' כתובתה מנה ויש לו קרקע באלפים זהובים הכל תחת שעבוד הכתובה, וכל שימכור אחר הנישואין מנכסיו אע"פ שמכרו קיים ויש לו למכור כל נכסיו אם ירלה, יש לה לטרוף אותן בכתובתה כשיגרשנה או כשימות אם לא תמלא נכסים בני חורין. ובהל' גזילה ואבידה פי"ח ה"א ומלוה ולוה פי"ח ה"א וש"ע חו"מ סי' לט סעי' א' וסי' קיא סעי' א' פסק דאחריות ט"ס.

וכתב הראז"ה במשפט הכתובה ובצנימין זאז סי' נ' דאע"ג דאחריות ט"ס, כותבין בפירוש לרווחא דמילתא כדי שתהיה משופה בכל ענין. ועיי' יש"ש כתובות פ"ד סי' ד' לענין כתובת ארוסה שלא כתב בה אחריות, דלא אמרינן אחריות ט"ס במקום דרגילין לכתוב כל כתובה באחריות וזו נכתבה בלא אחריות, דהוה כאילו כתב בהדיא שלא באחריות. ודוקא בצנאוה שתקן בה שמעון בן שטח שיהיו כל הנכסים אחראין וערבאין לכתובתה צהא סברי רבנן כיון ששמעון בן שטח כך תיקן שיכתוב כל נכסיו בכתובה, אפי' לא כתב כמאן דכתב דמי. עיי"ש.

וכתב הרמב"ם מלוה ולוה שם וש"ע סי' קיב סעי' א': המלוה את חבירו סתם הרי כל נכסיו אחראין וערבאין לחוב זה, לפיכך כשיצא לגבות תובע את צעל חובו תחילה אם מלא עמו נכסים בין מטלטלין בין קרקעות גובה מהן צרלון הלוה, ואם לא נתן הלוה מדעתו מגבין אותו צי"ד. לא הספיק לו כל הנמלא כנגד שטר חובו ה"ז גובה מכל הקרקעות שהיו ללוה אע"פ שהן עתה מכורין לאחרים או נתונים במתנה, הואיל ומכר הלוה או נתן אחר שנשתעבד בחוב זה ה"ז מוליא מיד הלקוחות או מיד בעלי המתנות, וזהו הנקרא טורף. בד"א בקרקעות שהיו לו בעת שלוה אצל נכסים הצאים לו לאחר שלוה לא נשתעבדו לצעל חוב ואינו טורף אותן, ואם התנה עליו שכל נכסים שיקנה יהיו משועבדין להפרע מהן וקנה אחר שלוה ומכר או נתן הרי בע"ח טורף מהן. ע"כ. וכתב המ"מ דדעת הרמב"ם דאחריות אינו ט"ס בדאקנה אלא

בנכסים שהיו לו בעת ההלואה. אבל הרשב"א צ"ב קנו צ כתב דשעבוד דאקנה אע"פ שלא נכתב נמי כנכתב דמי ואפי' אלל לקוחות. ע"כ. והרמ"א צו"ע שם כתב דעת הרשב"א דאחריות ט"ם גם על דאקנה, כיון שהוא ראוי להשתעבד. וביאר הסמ"ע שם דעת הרמב"ם לפי שלא סמכה דעתו של המלוה ושל הקונה על מה שלא היה בידי הלוה והמוכר.

נמלא לפי דעת הרמב"ם והמחבר צו"ע שם לא פירש אחריות על נכסים דאית לי ונכסים דאקנה, אע"פ שאחריות ט"ם, מ"מ אינו גובה אלל מנכסים שהיו לו בשעת ההתחייבות, אבל על מה שקנה אח"כ אין השעבוד חל. אבל לדעת הרשב"א והרמ"א השעבוד חל עליו גם על מה שיקנה אח"כ.

והנה כתב הנ"י צ"ב קנו א' (דף עד ע"א מדפי הרי"ף) בשם הריטב"א ורבותיו, והציאו הרמ"א צו"ע שם אין אומרים אחריות ט"ם אלל אס לא כתב אחריות בכלל, אבל אס פירש אחריות על מקלט מההתחייבות ועל מקלט אחרת לא פירש, אין אומרים אחריות ט"ם על מה שלא פירש, דהואיל ופירש מקלט אנו אומרים מה שכתב כתב ומה שלא כתב לא כתב.

ולפי"ז בנידון דידן, אס נאמר שלשון "תוספתא דא" כולל רק אחת מהתוספות הכתובות בכתובה, או של עיקר הכתובה או של הנדוניה, אע"פ שלהלכה אומרים אחריות ט"ם, הרי זה דוקא כשלא כתב אחריות בכלל, אבל אס כתב אחריות על התחייבות אחת ולא כתב על התחייבות אחרת, על מה שלא כתב לא כתב (זאת ועוד, לדעת הי"ש לענין כתובת ארוסה דבאתרי דכתיבי ולא כתב אינה גובה ממשעבדי, י"ל דה"ה בנשואה כשכתב אחריות רק על על אחת מהתוספות אין אומרים בכה"ג אחריות ט"ם גם על מה שלא כתב, ואינה גובה אותה ממשעבדי). וכיון דיד בעל השטר על התחונה אינו גובה ממשעבדים אלל הפחות שבתוספות.

ב. בתום כתובות ריש פרק אע"פ נד צ הקשו דעכשיו נהגו שכותב חתן לכלה מאה ליטרין אע"פ שאין לו שוה פרוטה, דשלאמא כשיש לו הוא משעבד נכסיו לזה החוב והואיל ונתחייב אפי' נאבדו אלל הנכסים וקנה אחרים הם משתעבדים, אע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ אדם משעבד דשלב"ל כיון דכתב ודעתיד אנא למיקני, כדאמריי צ"ב קנו א', אבל אותו שאין לו היאך ישמעבד נכסיו שיקנה אחרי כן כיון שלא נתחייב לה היינו דשלב"ל. ושאל ר"י לרבי אליהו והשיב לו דמלינו כענין זה צ"מ נד א דתניא מתנה ש"ח להיות כשאל. ופריך במאי דדברים, ומשני בשקנו מידו. משמע בכל ענין אע"פ שאין מקנה לו שום נכסים אלל שמעבד גופו לזה החוב מעתה ולכשיהיו לו נכסים חל שעבודו מעתה ואין זה קנין דברים בעלמא וכו' דמה שמעבד גופו להתחייב לדבר זה משמעבד ואין זה קנין דברים בעלמא. ע"כ. וכתב בנתה"מ סי' ס"ק י' דכיון דחייב עלמו צדמים החיוב חל תיכף על גופו לשלם, רק דהוי כלל הגיע הזמן פרעון עד הזמן שקבע, דהרי אי אפשר לו לסלק חיובו מעל גופו כלל (ועיי' ח"י הגר"ח על הש"ס בענין חיוב כתובה (עמ' עו) דגדר חוב כתובה מחיים הוא חוב על חוב. ועיי' חזו"א אבהע"ז סי' נו אות טו שחקר אס בחיי הבעל יש חוב אלל שהוא תוך זמנו, או שהחיוב לא חל כלל. ועיי' קובץ שעורים כתובות אות

קנו דהא כתובה גובה ממשעבדי מזמן הנישואין וא"כ ע"כ דהחיוז חל מיד, רק דזמן הפרעון הוא לכשתתאלמן. מיהו י"ל דלא נתחייב צשעת נישואין ומ"מ גובה מזמן נישואין עיי"ש). ואת דברי התוס' ביאר בהרחבה בקונטרס השעבוד להגרש"ש סי' ב, דלדעת התוס' גם שעבוד הגוף נקנה ע"י קנין, והזכות היא בגוף האדם, והוא דבר הנקנה שיטול מנכסיו כשיהיו לו, ולא הוי קנין כקנין לחלוק שהוא בגוף השותף לענין חלוקה וזה הוי קנין דברים, אבל ליטול מנכסים לכשיהיו לו נכסים הוי זכות בגוף המתחייב מעכשיו. עיי"ש.

ג. כתב בצית יעקב סי' סו סעי' א ס"ק ב דאף אם לא כתב לה אחריות לענין משעבדי, אין צעילתו צעילת זנות דיכולה למחול לו אחריות שעבוד כדמוכח בכתובות נא דאמריי דאם לא כתב לה אחריות דגובה ממשעבדי מטעם דאחריות ט"ס הוא, משמע דאי לאו אחריות ט"ס דלא היתה גובה, מוכח דלענין משעבדי לא היה תנאי צי"ד, דאף דעיקר כתובה אין יכולה למחול מ"מ אחריות שיעבוד משעבדי יכולה למחול. ועוד דהא יכולה לכתוב ללקוחות דין ודברים, אלמא דמהני מחילה דמשעבדי. ע"כ. וכ"כ בחיי הרי"ס שם ס"ק ח. וכן משמע בתוס' כתובות ל א ד"ה ל"ג וש"ע סי' סז סעי' יא דשייך אופנים של חיוז בעיקר כתובה אף כשאין חיוז ממשעבדי. וא"כ כ"ש כשקבל אחריות על עיקר הכתובה ועל חלק מהתוספת, אע"פ שעל חלק אחר של התוספת לא קבל אחריות, מותר להשהותה.

ד. כתב בנחלת שבעה סי' יב אות ד (עמ' 70) שאם כתב "תוספתא דא" כוונתו תוספת הנדוניא וגם תוספת הכתובה, וקאי על שניהם, וגם השעבוד נכסים קאי על שניהם. ולא ביאר הנחלת שבעה טעמו. ואולי י"ל דלעולם כיון שקבל עליו אחריות "כתובתא דא" כבר כלול בזה גם התוספת שהוסיף לה על הכתובה, וכמו שאמרו בגמ' כתובות נד ב דתנאי כתובה ככתובה, וכתב במהרי"ט ח"ב אבהע"ז סי' ב וחוי"מ סי' ח דפתס כתובה שכותב בכל מקום אינו אלא מנה ומאתים והתוספת. וצמה שכתב "נדוניא דא" כלול גם התוספת עליה, כמש"כ במהרי"ק שורש פא דתוספת הנדוניא אינה צאה מחמת חיבה כלל ולא מתנה דבעל הוא אלא דין גמור עפ"י התלמוד ומשנה שלימה בדף סו פסקה להכניס לו אלף וזו הוא פוסק כנגדו טו מנה וכו', ויש לה דין נל"צ שהוא הנדוניא. וכ"כ הרשב"ץ בפירוש הכתובה, הוצא במהרי"ט אבהע"ז שם שתוספת שליש שמוזכר במשנה היו כוללים בתוך הנדוניא (ועיי' מהרי"ט שם שהצ"י סי' קו דחה דברי המהרי"ק). וצאמת לא היה לריך לכתוב "ותוספתא דא", אלא משום שופרא דשטרא כותב כן, וע"כ די צמה שמזכיר "ותוספתא דא" שכולל בה כל מה שהוא תוספת צין על עיקר הכתובה וצין על הנדוניא.

מסקנה

הלשון "ותוספתא דא" כולל גם את התוספת על עיקר הכתובה וגם את התוספת על הנדוניא.